

Forrás: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2024/11/semmit-nem-er-a-tanar-kivalo-tortnelmi-tudasa-ha-nem-tudja-atadni-a-diakjainak-interju-fischerne-dardai-agnessel-15-03-03/>

„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” – Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel

(Készítette: Gyertyánfy András)

Fischerné Dárdai Ágnes gazdag tanári, oktatói, kutatói és intézményvezetői pályafutást tudhat maga mögött. Tanított történelmet a szegedi Ságvári Endre Gyakorló Gimnáziumban és a pécsi Janus Pannonius Gimnáziumban. Oktatott neveléstörténetet, történelemdidaktikát és könyvtártudományt a Janus Pannonius, majd Pécsi Tudományegyetemen, és egyik alapítója, majd első vezetője volt a bajai Eötvös József Főiskola Könyvtártudományi Tanszékének. A pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpontot két évtizeden át irányította főigazgatóként, kezdeményezője volt az Egyetemi Levéltár és az Egyetemtörténeti Múzeum, illetve a Történelemtanítás és a Per Aspera ad Astra című szakmai folyóiratok megalapításának. 2001-ben neveléstudományból szerzett PhD-fokozatot, 2006-ban történettudományból habilitált, 2011-ben egyetemi tanári kinevezést nyert. Egyik kidolgozója volt az új típusú történelemérettségi követelményrendszerének, alapító törzstagja a PTE „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskolának, hazai és külföldi folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja. Több egyetemi és állami kitüntetés birtokosa.

A Pécsi Tudományegyetem professzor emeritájával, a Történelemtanítás főszerkesztőjével hetvenedik születésnapja alkalmából beszélgettünk.

Hogyan kezdődött a történelem iránti érdeklődésed? A családból hoztad magaddal, esetleg a családot története inspirált?

Gyerekkoromban a családomban nem volt szó történelmi témákról. A család története csak a rendszerváltás után tárult fel számomra, amikor már fiatal felnőtt voltam. Szüleimmel beszélgetve azt is megértettem, hogy miért nem beszéltek erről korábban. Az egyik trauma sváb származású anyai nagyszüleim kitelepítése volt a második világháborút követően Németországba, a szovjet zónába. Kiskamasz édesanyámat, hogy megkíméljék a viszontagságoktól, itt hagyták a Kalocsai Iskolanővéreknél. Nagyszüleim évekkel később tulajdonképpen visszaszöktek Drezda mellől, hogy a nulláról indulva újrakezdjék az életüket Magyarországon. Édesapám szintén sváb származású családjában viszont egy sokgyerekes, szegényparaszti család kínlódása volt a történelmi tapasztalat. Apám rengeteget mesélt arról, hogy a lánytestvéreivel kisgyerekkoruktól kezdve mennyit dolgoztak a földeken. Megmutatta a két birtoklevelet, Nagy Imre földművelésügyi miniszter aláírásával, az 1945-ös földosztás idejéből. Dárdai nagyapámnak, tekintettel a kilenc gyerekére, kétszeres területet adott a földosztó bizottság. A téveszesítés során aztán a család elveszítette ezt a nehezen megszerzett kicsiny nagyharsányi birtokot. A következő trauma 1956 volt, amikor apámat börtönbe vitték, szerencsére csak egy éjszakára. Én tehát felnőttként találkoztam ezekkel a családi

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

történetekkel. A családban nem voltak értékes tárgyi emlékek sem, mint például értékes bútorok, porcelánok vagy ékszerek, mivel a felmenőim mindkét oldalról paraszti származásúak voltak.

Hogyan gondolsz vissza iskoláidra, tanáraidra?

Az általános iskolát Harkányban végeztem, ahol kitűnő tanárim voltak. Különösen az osztályfőnököm, Kiss József volt rám nagy hatással, aki magyar-történelem szakos volt. Csodálatosan tanította a nyelvtant és az irodalmat. Az, hogy a folyóirat-szerkesztői, lektori, opponensi munkámban én annyira – egyesek szerint túlságosan is – precíz vagyok, szerintem az ő hatása. Ő kapcsolt először arra, hogy tanár legyek. A harkányi iskola azért is volt meghatározó számomra, mert édesanyám is ott tanított, elsőtől negyedikig ő volt a tanító nénim, tőle tanultam meg írni, olvasni, számolni, a tanári hivatás mintáját is minden bizonnyal tőle kaptam. Emlékszem, kislány koromban gyakori játékomból volt a „vázlat és tanmenet”-írás. Nem tudtam még akkor, hogy ez mit jelent, de szorgalmasan utánoztam anyukámat. Aki nem kivételezett velem, sőt többet kellett teljesítenem, mint a többieknek. Valószínűleg itt alapozódott meg bennem egy erős teljesítménykényszer, kötelességtudat, szorgalom.

Hol végezted a középiskolát?

'68 júliusában, amikor Harkányból Pécsre költöztünk, sehol máshol nem volt már hely a pécsi középiskolákban, csak a Leőwey Klára Gimnázium német nemzetiségi tagozatán. Csakhogy én nem tudtam németül. Nálunk az elhallgatások miatt nem volt otthon német beszéd, ezzel szemben az osztálytársaim, akik a környező sváb falvakból érkeztek, „von Haus aus” hozták a német nyelvet. De azt mondta édesanyám, hogy igazgató úr, tessék elhinni, ez a kislány meg fogja tanulni a német nyelvet. Felvettek. Az első félév nagyon kemény volt, mindent be kellett magolnom, gyakorlatilag anélkül, hogy értettem volna, hiszen németül tanultuk a történelmet, a matematikát és a német irodalmat is, de év végére már kezdtem utolérni a többieket. Később, tanár koromban is a történelmi fogalmak gyakran németül ugrottak be először.

A Leőweyben ki vagy mi hatott rád legjobban?

Voltak meghatározó tanárim, akikre szeretettel emlékezem, de igazából a német kultúra ragadott meg, ami végül is az én családi örökségem volt, és amiről nem sokat tudtam akkoriban. A szüleim, mint említettem, nem beszéltek a származásunkról, és nekem gyerekként nem tűnt fel, hogy a dédszüleim törték a magyart, a nagyszüleim pedig akcentussal beszéltek. A Leőwey nemzetiségi tagozatára járva ismertem meg a magyarországi német kultúrát, a nemzetiségi viseletet, táncokat, énekeket. Tagja voltam a német tánckörnek és az énekkarnak. Sokat köszönhetek az osztályfőnökünknek, Környei Józsefnek, aki elvitt minket a budapesti és a pécsi svábbálokra, ami igen nagy mulatság volt. Indított minket versenyeken, és amire különösen élénken emlékezem, a sváb falvakban kutatómunkát végezni. Az volt a feladatunk, hogy gyűjtsük össze az idős néniktől a szép kendőket, babapólyákat, asztalterítőket, falvédőket. A szederkényi temetőben régi, porladozó sírkövek gót betűs feliratait kellett leírni, amihez persze előbb meg kellett tanulnunk a gót betűket. Mindez nemcsak engem varázsolt el és terelt a történelem felé. Egyik osztálytársunk például később egy párját ritkító, a sváb nemzetiségi kultúra gyöngyszemeit bemutató kiállítást hozott létre a szülőfalujában, a baranyai Geresdlakon.

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

Ilyen előzmények után érthető, hogy német-történelem szakon folytattad a tanulmányaidat.

Ekkor még nem volt kifejezett érdeklődésem semmi iránt, a történelem iránt sem. Talán ez a szederkényi kutatómunka volt az, ami valamelyest megérintett. Tulajdonképpen a szüleim döntöttek helyettem. Édesapám azt akarta, hogy orvos legyek, édesanyám inkább a tanári, tanítói pályára kapacitált, és a tanáraim is úgy látták, hogy a német és a történelem megy nekem a legjobban. Végül a József Attila Tudományegyetem történelem-német tanári szakára jelentkeztem, Szegedre, hiszen Pécssett akkor nem volt egyetemi szintű tanárképzés. A felvételi bizottságban Halász Előd, a neves szótárszerkesztő képviselte a német szakot. Nagyon tetszett nekik, hogy a tételt, amit kihúztam történelemből – a Tanácsköztársaságot – németül is el tudtam mondani, így egy felelettel letudtam a történelem és a német felvételi vizsgát is.

Mesélj az egyetemi éveidről!

1972-ben kerültem az egyetemre, amikor az egyetemi életet még nem a '80-as évek jellemző olvadás határozta meg, de már nem is az '50-es évek merevsége. Tartalmas kollégiumi életet éltünk, történelem és nyelvszakos társakkal voltunk egy csoportban. Tudtuk, hogy a tanáraink közül kik a keményvonalas párttagok, a tankönyvek, például Karácsonyi Béla jegyzete az Árpád-korról, tele voltak sztálini idézetekkel, de ezt már nem kellett nagyon komolyan venni. Itt is végig jeles vagy kitűnő tanuló voltam, az utolsó két évben népköztársasági ösztöndíjas. Már az első évfolyamon egymásra találtunk a férjemmel, akivel fél évszázada együtt vagyunk, az utolsó egyetemi évünkben született meg első gyermekünk. A szegedi évek – öt év egyetem, majd tíz év munka – a legszebb emlékeink közé tartoznak.

Oktatóid közül kik hatottak rád legjobban?

Az említett Karácsonyi Béla volt az első meghatározó tanárom. Életem első egyetemi vizsgáján az Árpád-korból megbuktatott, amivel egy életre szóló leckét adott arról, hogy mennyire másként kell majd tanulnom az egyetemen... A diplomaszerezést követően, 1977-ben pedig meghívott a szegedi Egyetemi Könyvtárba dolgozni, amelynek főigazgatója volt. Én tehát nem a közoktatásban, hanem egy könyvtár feldolgozó osztályán kezdtem a pályámat, ahol a feladatom elsősorban német, orosz és angol nyelvű könyvek tartalmi feltárása volt, szaknyelven a szakozás, tehát tárgyszavak, illetve szakszámok hozzárendelése a művekhez. Ezt a munkát nagyon szerettem, örömet leltem a legmegfelelőbb tárgyszó, illetve szakszám megtalálásában. Az itt töltött három év során több ezer magyar és idegen nyelvű könyvet lapoztam át, aminek később nagy hasznát vettem a kutatásaim és az oktatás során.

Ezekben az években folytatódott a tudományos pályafutásod is.

Karácsonyi az első héten odajött az asztalomhoz, és azt mondta, hogy kislányom – így hívott minden fiatal munkatársnőt –, vegye tudomásul, hogy hétfőtől csütörtökig megcsinálja ezt a nagy könyvkupacot itt, péntekenként pedig hozzálát a disszertációja megírásához. Nem csak tőlem várta el a tudományos munkát és a fokozat megszerzését, az ottani könyvtárosok többsége rendelkezett tudományos fokozattal, amiben neki nagy szerepe volt. Akkor még fel sem fogtam, hogy ez mekkora segítség volt a munkáltató részéről, hiszen könyvtári környezetben, a könyvtári infrastruktúrát használva kezdhettem el a „kisdoktori” – dr. univ. –

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

disszertációm írását. Más kérdés, hogy nekem eleinte eszemben sem volt, hogy disszertációt írjak, akkorra már megszületett az első gyermekünk is, és kisebb gondom is nagyobb volt a disszertáció-írásnál... Közben pedig még beiskoláztak a hároméves könyvtárszakra is, amit az ELTE-n végeztem el 1981-ben. A Budapestre járás, a tanulás, a szakdolgozatírás nagy terhet jelentett, hiszen 1980-ban született meg a második kislányunk. De milyen az élet, később nagy hasznát vettem a könyvtáros végzettségemnek és az ott szerzett tudásnak.

Térjünk vissza a disszertációdra...

Ehhez kicsit vissza kell kanyarodni az időben. Egy másik nagyhatású tanárom Gyimesi Sándor volt, aki Budapestről jött a szegedi egyetemre. Keveset publikáló történész volt, nem tartozott a pártvonalon futó tanárainkhoz, viszont nagy tudású és kedves személyiség volt, aki sajnos nagyon fiatalon elhunyt. Várostörténeti kutatásokat folytatott, és megismertetett minket a legmodernebb történelmi kutatási módszerekkel. Amikor előadtam neki, hogy arról szeretnék szakdolgozatot írni, hogy a tőkés mentalitás hogyan alakult ki, akkor igen meglepődött, és azt mondta: hát nem tudom, mi lesz ebből, de próbáljuk meg. A mentalitástörténeti témák akkor még újdonságnak számítottak, hiszen ekkoriban ért el hozzánk az Annales-iskola hatása. Persze az első az volt, hogy a kezembe nyomta Max Webernek *A protestáns etika...* című könyvét németül¹, ami nem volt éppen könnyű olvasmány. Aztán rábukkantam egy középkori közmondásgyűjteményre a Széchényi Könyvtárban, és azt elemeztem tartalomelemző módszerrel, ami szintén újdonságnak számított. El kellett olvasnom hozzá Krippendorff módszertanát, ami akkor még csak németül volt hozzáférhető,² illetve Antal László könyvét³. A tartalomelemzés iránti affinitásom, ami később megmutatkozott a tankönyvkutatás terén, valószínűleg ide vezethető vissza. Kisdoktori disszertációm, melyet 1983-ban védtem meg a JATE-n, ennek a szakdolgozatnak volt a folytatása. Közben Gyimesi hívására két évre a középkori egyetemes történelmi tanszékre kerültem ösztöndíjas gyakornoknak, de végül nem maradhattam, mert nem volt üres státusz. A Ságvári Gyakorló Gimnáziumban kaptam állást, ahol négy évig, 1983-tól 1987-ig tanítottam. Ez a négy év meghatározó volt a tanári pályámon.

Mi volt a legfontosabb számodra a tanári munkában?

Azt hiszem, hihetetlenül lelkes tanár voltam, és ezt szerették bennem a tanítványaim. Látszott rajtam, hogy én ezt élvezem, hogy úgy tanítom, ahogy ezt a tantárgyat csak szeretni lehet. Indítottam őket OKTV-n meg mindenféle más versenyen, rengeteget készültem, hajnalokig olvastam a szakirodalmat. Nagyon emlékszem arra például, hogy amikor először lehetett Szoltsenyicin írásait olvasni, hetekig erről szóltak az órák, bevontam a diákokat is, amiből az lett, hogy a rendelkezésre álló egy-két óra helyett vagy tízet ezzel foglalkoztunk... A Ságvári nagyon jó iskola volt, és nemcsak azért, mert válogatott gyerekek voltak ott, hiszen a diákság nemcsak a szegedi értelmiség gyerekei közül, hanem a környékbeli kisvárosi, falusi, sőt tanyasi gyerekek közül is toborzódott. A történelem szakos munkaközösség nagy hatást gyakorolt rám. Komolyan inspiráltak az idősebb kollégák, akik megmutatták az óravázlataikat, amelyek nem olyanok voltak, mint amilyeneket a történelemdidaktikai – akkori nevükön szakmódszertani – órákon tanultunk. Ott láttam először azt is, hogy témazáró dolgozatot úgy készítenek, hogy mi magunk megírjuk a kérdéseket, majd a válaszokat is hozzájuk. Szisztematikusan kezdtem gyűjteni a feladatokat, amelyeknek nagy hasznát vettem, amikor később részt vettem a kétszintű érettségi követelményeinek és feladatainak a kidolgozásában. A történelemtanítás szakmáját a Ságváriban tanultam meg, illetve az osztályfőnöki munkám

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

kapcsán a gyerekközösségekkel való foglalkozást is. Minden segítséget megkaptunk az iskolavezetéstől, hogy jó szaktanárok és jó osztályfőnökök legyünk. Egyébként filozófiát is tanítottam, nemcsak történelmet.

Szokás mondani, hogy az osztályfőnökség a tanári pálya csúcsa. Számodra is így volt?

Kitűnő osztályom volt Szegeden, mind a mai napig tartom velük a kapcsolatot. Már az első találkozásunk is emlékezetes marad. A Ságvári udvarán, az évnyitón, ahogy téblábolok a fehér ingemben, sötét szoknyámban, úgy éreztem, semmit sem tudok, olyan messze volt már az iskoláskorom... Ők ugyanígy álltak ott. Kérdezték: Nem tetszik tudni, hogy ki a Dárdai Ágnes? Mondtam, hogy de igen, én vagyok. És ti kik vagytok? Mi vagyunk az 1. D osztály! Ezt a találkozást azóta is emlegetjük. Pedagógiai szempontból – osztályfőnökként és szaktanárként is – nagyon sokat tanultam ettől az osztálytól. Matematika-angol tagozatosak voltak, általuk tapasztaltam meg először történelemtanárként a matekos, természettudományos beállítottságú diákoknak a bölcsészekétől eltérő gondolkodásmódját. Az angolosok által pedig kinyílt a szemem arra a más világra, amit az angol szakos tanárok hoztak be nekik. Ez a kettő együtt nagyon jó volt. Teljesen új volt számomra a szülőkkel való kapcsolattartás is, illetve velük közösen a kamaszok problémáinak a megoldása. Erre semmilyen felkészítést nem kaptunk az egyetemen! Huszonkilenc éves voltam ekkor, két kicsi gyerek édesanyja, de fogalmam sem volt, hogyan kell kezelni kamasz lányok és fiúk tanulási, személyiségfejlődési és lelki problémáit. Sok esetben ösztönösen, a józan eszemre, a megérzéseimre hallgatva cselekedtem, és lassan kezdtek kialakulni a saját kommunikációs stratégiáim, tanári habitusom, rájöttem, melyek az erősségeim és melyek a gyengéim, úgy tanárnak, mint osztályfőnöknek. Ezzel a szegedi osztállyal, majd később a pécsi osztályommal való „együttélés” hozzásegített ahhoz, hogy később az egyetemi hallgatóimmal is kifejezetten jó kapcsolatot sikerült kiépítenem. Őszintén kommunikáló, támogató tanárként, a hallgatók mentoraként definiáltam a saját pedagógusi szerepemet.

1987-től Pécssett folytattad a tanári munkát. Mi az, amit ezekből az évekből magaddal vittél?

Azért költöztünk át Szegedről, mert Pécssett elindult az egyetemi szintű történelem szakos képzés, és férjemet, Fischer Ferencet meghívták az akkor szerveződő modernkori történelmi tanszékre. Én pedig a Janus Pannonius Gimnáziumba kerültem, amely vegyes típusú intézmény volt egy általános tantervű osztállyal, egészségügyi szakközépiskolai, óvónői és matematika-angol tagozatos képzésekkel, később pedig, többünk kezdeményezésére, elindult a hatosztályos képzés is. Én mind az öt képzési formában tanítottam, ami módszertanilag nagyon sok mindennel fölvertezt, mert egész mások voltak az általános gimnazisták és megint mások a tagozatosok, és mások a tizenkét évesen a hatosztályos gimnáziumba kerülő tanulók. Tehát a kérdésedre, hogy mit hoztam magammal, ez a válasz: a módszertani pluralizmust. A tantestület is más típusú volt, mint a Ságváriban, a Janus ma már a város elit gimnáziuma, de akkor egyáltalán nem volt az.

Az egyetemen hallgatott szakmódszertani/történelemdidaktikai kurzus mennyire biztosított alapot a tanári munkádhoz?

Semennyire. A szegedi „módszertanos” oktatót, Medzibrodsky Endrét nagyon szeretjük, Lengyelország történetével foglalkozott, de azt tudtuk róla, hogy a történelemdidaktika csak

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

púp volt a hátán. Épp most fejeztem be egy tanulmányt arról, hogy a pécsi Pedagógiai Főiskola alapjain hogyan jött létre a Tanárképző Kar. Írás közben tudatosult bennem, milyen nagykülönbség volt a korabeli tanárképző főiskolák és az egyetemek között a tanári hivatásra való felkészítésben. Az előbbieken a képzés gyakorlat- és gyerekközpontú volt, és a történelemdidaktikának is nagy szerepe volt, míg az egyetemeken a „futottak még” kategóriába tartozott, mivel kutatótörténészeket képeztek vagy olyan középiskolai tanárokat, akiknél elsősorban az volt a fontos, hogy jól tudják a tananyagot „leadni”. A történelemdidaktika órák kifejezetten unalmasak voltak, nagyon hasznos volt viszont a gyakorlótanítása „kis Ságváriban”, a Ságvári általános iskolájában. Jó, hogy itt és nem középiskolában gyakoroltam, mert itt csodálkoztam rá először arra, hogy milyen változatos módszerekkel lehet tanítani a történelmet.

Ma az egyetemeken egységes módon képzik az általános iskolai és a középiskolai tanárokat. Szerinted a mai vagy a korábbi, osztott képzés hatékonyabb?

A tanárképzést illetően a '60-as évektől kezdve ment az éles harc a főiskolák és az egyetemek között. Szerintem a szaktudományos képzés fontos az általános iskolai tanároknak is, de nem olyan mélységben, mint a középiskolaiaknak. Abban viszont biztos vagyok, hogy az utóbbiaknak legalább annyi didaktikát kellene tanulni, mint az előbbieknak. Semmit nem ér a tanár kiváló – akár PhD-szintű – történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákoknak, mert nem ismeri a történelemdidaktika elméleti alapjait, gyakorlati eredményeit, amelyek segítségével fejleszteni tudná a diákjai történelmi gondolkodását és kiteljesíteni a személyiségét. Annak, hogy a történelem gyakran „nemszeretem tantárgy” lett, egyik oka, hogy hiányzik a tanítás didaktikai megalapozottsága.

Térjünk vissza a pályához! Hogyan lettél gimnáziumi tanárból egyetemi oktató?

Nagyon sokat köszönhetek Bernáth Józsefnek, aki 1994-ben a Baranya Megyei Pedagógiai Intézet igazgatójaként, és egyben az egyetem oktatójaként kezdeményezte, hogy a Bölcsészkar Tanárképző Intézetébe kerüljek. Előtte hat éven át a Pedagógiai Intézet történelem szaktanácsadója voltam, így nemcsak a saját iskolai élményeim, hanem a megye történelem szakos tanáraival való kapcsolataim is sok tapasztalattal gazdagítottak. Az egyetemen az első évben neveléstörténetet és nevelélméletet tanítottam, majd a második évtől, amikor Zsoldosné Olay Ágnes „szakmódszertanos” nyugdíjba ment, megkaptam a történelemdidaktikát is, amely akkor egyetlen tantárgy volt, heti két órában. Közben maradtam a Tanárképző Intézetben, tehát nem voltam a történelem tanszékek oktatója, ami egyébként egy kísérlet volt, meg akarták csinálni a többi tantárgy esetében is, de kudarcot vallott, mert a szaktanszékek tiltakoztak az ellen, hogy a módszertanosok a Tanárképző Intézetbe kerüljenek.

Mi volt a tartalma a történelemdidaktikai tantárgyadnak?

Nem volt semmi előírás. Teljesen a saját fejem szerint általános bevezetést adtam az iskola világról, sokat beszéltem a saját tanítási tapasztalataimról, próbáltam gyakorlatorientált lenni. Követelményként egy tématervezet kidolgozását kértem, mert úgy gondoltam, hogy olyasmit csináljon a hallgató, amit majd később használni tud. A történészekről kevés segítséget kaptam. Nem olyan volt a hangulat, hogy bármiféle innovációt lehessen csinálni. Ekkorra már fellazult a „pécsi kísérleti modell”, az egységes tanárképzés programja, megszűnt a

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

Tanárképző Kar, a helyén létrejövő bölcsészkar és a természettudományi kar inkább a tudományos imázsát építette, mindkét kar küzdött azért, hogy meghaladják a múltbeli képzések pedagógiai fókuszát. Egyszer, már könyvtár-főigazgatóként fültanúja voltam, amikor egy szenátusi ülésen egy másik kar dékánja a még fiatal bölcsészkart „pedfő”-nek, azaz pedagógiai főiskolának nevezte. Valahol megértettem a történész kollégákat, hogy ebben a helyzetben igyekeztek háttérbe szorítani a didaktikai képzést. Nem kell pedagogizálni, ha a leendő tanár jól tudja az ismeretanyagot, akkor le is tudja adni... Ez a gondolkodás jellemezte egyébként a hallgatókat is, a történelemdidaktika inkább csak muszáj tantárgy volt a szemükben. E kedvezőtlen körülmények ellenére igyekeztem lelkesen megtanítani nekik azt, amit tudtam, amiben hittem.

Mire emlékszel vissza legszívesebben ezekből az évekből? Mi az, amire büszke vagy?

Ez volt az az idő, amikor a kutatásaim által motiválva bekapcsolódtam országos szintű szakmai szervezetek, minisztériumi háttérintézmények tantárgy-, és tananyagfejlesztői munkálataiba. Rendszeresen előadója, moderátora voltam szakmai hazai és nemzetközi konferenciáknak, és résztvevője, kezdeményezője szakmai fejlesztő közösségeknek, képzéseknek. Szakmai előrelépést és elismerést jelentett számomra az is, hogy a PTE BTK „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori iskola alapító törzstagjaként részt vehettem a doktori képzésben, ahol tankönyvelméleti és kutatásmódszertani kurzusokat tartottam. A doktorhallgatókkal való foglalkozás nagy örömet jelentett számomra, azt tekintettem legfőbb feladatommak, hogy hozzásegítsem őket kutatási témájuk minél teljesebb kibontásához, sikeres védésükhöz. Létrehoztam egy Tankönyvkutató Műhelyt is, ahová elsősorban azok a hallgatók jelentkeztek mind a pedagógia, mind pedig a történelem tanárszokról, akik a tankönyvelemzés köréből írták a szakdolgozatukat, majd később a PhD-disszertációjukat. Összesen tíz hallgatónak voltam a doktori témavezetője tankönyvelemzés témában, mindegyikük sikeresen megszerezte a fokozatot. Azután, ahogy 1999-ben az Egyetemi Könyvtár főigazgatója lettem, néhány évig még visszajártam történelemdidaktikát tanítani, de amikor elkezdődött a Tudásközpont építésének előkészítése, már nem tudtam tovább vállalni. Amikor a bolognai reform kapcsán sikerült megnövelni a szakdidaktikai tárgyak számát, akkor ebben a tantervfejlesztő munkában én már csak mint tanácsadó vettem részt. Az oktatást Dévényi Anna vette át, aki Bánkuti Gáborral és másokkal együtt új szellemiséget hozott a történelemdidaktikai oktatásba. Bevonták a Babits Gyakorló Gimnázium tanárait, elindult az Árkádia portál, később a Pécs8 projekt és a Kreatív Történelem Verseny. Azok a fiatal kollégák, akik ma a történelemtanítás ügyét gondozzák a PTE-n, mindannyian a tanítványaim voltak.

Említetted, hogy az Egyetemi Könyvtár főigazgatója lettél. Miért „kanyarodtál vissza” a könyvtárosi pályához?

1999-ben az egyetem akkori rektora, Tóth József felkért az Egyetemi Könyvtár vezetésére. Akkor már a felsőoktatási törvény megkövetelte a könyvtáros végzettséget az egyetemi könyvtárak vezetéséhez. Átnézték a személyzeti lapokat, és összesen két ember volt az egyetemen, akinek könyvtárszakos diplomája volt, ezek egyike én voltam. Szívesen vállaltam, mert nem éreztem jól magam a Zsolnay József által vezetett Neveléstudományi Intézetben, bár hozzá kell tennem, hogy Zsolnay nem akadályozott a tudományos munkámban, sőt ösztöndíjjal támogatta az első két hónapos braunschweigi utamat. Ott készítettem elő a

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

disszertációm, amely a német nyelvű tankönyvek európai integrációs képének összehasonlító vizsgálata volt.

Melyek voltak a legfontosabb élményeid, tapasztalataid a braunschweigi kutatóintézetben?

A Georg Eckert Tankönyvkutató Intézet egyedülálló, a világ 173 országának történelem-, földrajz-, társadalomismeret-tankönyveit gyűjtő intézmény. Rendkívül sokszínű kutatógárda jött össze a világ minden tájáról. Nagyon sokat tanultam ott, részt vettem például egy nyilvános izraeli-palesztin tankönyvegyeztetési fórumon, amely nagyon tanulságos volt számomra, hiszen ott azt tapasztaltam meg, hogy ugyanazt a történelmi eseményt, tényt hogyan interpretálják a felek különböző módon, és hogyan sikerülhet mégis egy kompromisszumos tankönyvi szövegben megegyezni. Később könyvtárvezetőként tanulságos volt látni egy jól megszervezett tudományos könyvtárat és egy több százezer darabból álló tankönyvtárat kitűnő katalógusokkal, megtapasztalni, hogyan működik egy tudományos intézet kutatószolgálat. Rendületlenül gyűjtöttem, olvastam, fénymásoltam a szakirodalmat, és mindazt, amiről úgy gondoltam, hogy fontos lehet Magyarországnak, igyekeztem leírni, itthoni konferenciákon előadni, szakmai szervezetekben elmondani. Sikeres közvetítő tevékenységet folytattam az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, valamint a braunschweigi tankönyvkutató intézet között, a létrejött szakmai kooperáció eredményeként magyar tankönyveket küldtünk Braunschweigbe. Braunschweig nemcsak a személyes kutatásaimnak volt a helyszíne, számos pécsi hallgatónk járt ott a tankönyvkutatással foglalkozó doktori kutatása kapcsán, a PTE és a Technische Universität Braunschweig ERASMUS-együttműködésének keretében.

Mi volt a történelemdidaktikai kutatásaid legfontosabb újdonsága, relevanciája a hazai történelemtanítás szempontjából?

Felvállaltam azt a szerepet, hogy egy akkoriban nagyon magas színvonalon működő külföldi történelemdidaktikát és tanítási gyakorlatot, jelen esetben a német nyelvűt, tehát nem csak a németországit, hanem a svájcit meg az osztrákot is, tanulmányoztam, kritikailag földolgoztam és a magyarországi viszonyokkal összehasonlítva, azokra reflektálva bemutattam. Az én szerepem az volt, hogy elindítottam valamit: közös gondolkodást a történelemtanítás megújításáról, a nemzetközi trendekhez való igazodás szükségességének a felismerését, a hazai és külföldi jó gyakorlatok bemutatását és adaptálását.

Hogyan látod, mennyire hatottak a kutatásaid a hazai történelemtanításra?

Látok jó dolgokat megvalósulni, de az új didaktikai tudás, amelynek a meghonosításáért több más kutatótársammal együtt dolgoztunk, még nem épült be teljesen a gyakorlatba. Azt látom a legfiatalabb korosztályokon, tehát az unokáim korosztályán, hogy általános iskolában is gyakori még az ismeretek magoltatása. Nem ezt akartuk, nem csak én, hanem már az elődeim sem. Más vonatkozásokban viszont nem szabad, hogy hiányérzet legyen bennem, elég, ha csak az érettségi követelményrendszerre gondolok, ahol sok olyan dolgot bevezettünk, ami újdonság volt, és mára magától értetődő lett. Kétségtelenül elértünk szakmai eredményeket, de ahogy ezt a Kaposi Józseffel írott *A történelemtanítás elmúlt harminc éve (1990-2020). Helyzetkép és perspektíva* című tanulmányunkban⁴ kifejtettük, jócskán van még tennivaló.

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

Hogyan változott a történelemdidaktika helyzete és megítélése Magyarországon?

A történelemdidaktika nagyon sokat fejlődött az elmúlt fél évszázadban, nem csak nálunk, hanem világszerte. Kétségtelen, hogy nem tudtuk elérni, hogy történelemdidaktikai tanszékeink, intézeteink legyenek, mint mondjuk Németországban. Ennek oka egyrészt a már említett előítélet a tanárképzéssel, a szakdidaktikával szemben, másrészt a hazai történelemdidaktika nem tudott olyan színvonalat elérni, hogy a történész szakma partnerként tekintsen rá. De vannak komoly eredményeink. Másfél évtizede működik a szakfolyóiratunk, a *Történelemtanítás*, mely az egyetlen ilyen fórum Közép-Európában. Növekszik a történelemtanítással kapcsolatos kutatások, publikációk, konferenciák száma, mint például a közelmúltban a NEB-RETÖRKI műhely vagy az MTA-SZTE kutatócsoport. A Tanári Tagozat presztízse magas a Magyar Történelmi Társulaton belül. Nemzetközi viszonylatban, míg a kilencvenes évek elején Szabolcs Ottó egyedül képviselte Magyarországot, ma jó néhány kutatóink rendszeresen részt vesz az Euroclio és a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság konferenciáin, publikál a társaság évkönyvében és más külföldi fórumokon, és a Társaság elnöksége is megtisztelő figyelmet tanúsít hazai konferenciáink, kiadványaink iránt.

A tankönyvek témájában is folytatott kutatásokat, ennek gyümölcse lett többek között A tankönyvkutatás alapjai című könyved.⁵

Amikor ez a munkám megszületett, akkor a tankönyvelemzés hihetetlenül népszerű volt, a braunschweigi intézetben volt vagy két-hármezer szakdolgozat a témában. A történelem szakos hallgatók jelentős része tankönyvkutatást végzett, és ezt az intézet ösztöndíjjal támogatta. Mostanra változott a helyzet, mert azok a tankönyvi standardok, amelyek nagyon előtérbe kerültek a második világháború után, mint például a tankönyvek náci ideológiától való megtisztítása, a demokratikus eszmék tankönyvi bemutatása, a didaktikai standardok alkalmazása, tulajdonképpen megvalósultak. A tankönyvszerzők, illetve tankönyvszerzői közösségek, a kiadók egyre inkább eleget tettek ezeknek. Ez nálunk is így van, egyre jobbak a tankönyvek, legalábbis a „külsőre” nézve mindenképpen, színesek, didaktikai szempontból változatosak stb. Úgy vélem, a kutatásaim hozzájárultak valamelyest ezekhez a pozitív változásokhoz. Persze korábban is volt hazai tankönyvkutatás, de nem a braunschweigi protokoll szerint. Az én szerepem abban állt, hogy egy új nemzetközi tankönyvelemzői és -kutatási standardra hívtam fel a figyelmet. Örömmel látom, hogy szakdolgozók, PhD-hallgatók, szakemberek használják azokat a rasztereket, amelyeket leírtam a könyvemben, illetve tanítottam a doktori iskolában meghirdetett kurzusaimon. Született már PhD-disszertáció matematika vagy ének-zene tankönyvek elemzéséről, sőt egy szociológus hallgatóm – Pálmai Judit – a családképet vizsgálta a tankönyvekben. Kaposi József, Kojanitz László, Jakab György, Gyertyánfy András, Molnár-Kovács Zsófia pedig, akiknek doktori témavezetője voltam, a történelemmel kapcsolatban vizsgáldtak. Fontos folytatni ezeket a kutatásokat, mert a szerzőket és a szerkesztőket folyamatosan figyelmeztetni kell arra, hogy mitől jó egy tankönyv. És itt van már az újabb feladat is, hiszen valamit kezdenünk kell a digitális tartalmakkal, a megváltozott tanulási környezettel. A mesterséges intelligenciáról nem is beszélek, az szerintem egy következő olyan probléma, amire reagálni kell majd a didaktikáknak.

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

Hogyan tudod összehangolni a tudományos kutatást az intézményvezetői feladatokkal?

Tulajdonképpen kettős életet éltem 1999 és 2018 között, tehát ez alatt a közel 20 év alatt. Amikor délután fél ötkor a helyetteseim elmentek, becsuktam a főigazgatói szoba ajtaját, és akkor kezdődött az én második életem. Ez alatt az idő alatt írtam meg a PhD-t, habilitáltam és nyertem el a professzori kinevezésemet. Tóth József rektor úrnak annak idején azzal a feltétellel mondtam igent, hogy munkáltatóként hozzájárul ahhoz, hogy a kutatásaimat folytassam, tudományos fokozatot szerezzek, nemzetközi konferenciákon vegyek részt. Ezt a támogatást megkaptam az összes rektortól, akivel együtt dolgoztam. Bódis József rektor úr mondta egyszer, hogy egy egyetemi könyvtár főigazgatójának legyen tudományos munkássága, mert ha nincs, akkor nem tudja, hogy mire van szüksége az egyetemi oktatóknak könyvtári szempontból. A tudományos pályafutásom nem lett volna lehetséges kitűnő helyetteseim, Szellőné Fábrián Mária és Markó Tamás nélkül. Fontos volt számomra, hogy ők és a könyvtár többi munkatársa is támogattak a tudományos céljaim elérésében. De azért nehéz volt. Ha nem lett volna ez a kettős életem, intenzívebben el tudtam volna mélyülni a kutatási témáimban. Van bennem hiányérzet, de belátom, hogy a kettős feladatot, amit felvállaltam, nem lehetett egyformán magas színvonalon megcsinálni. Visszatekintve az elmúlt évtizedekre meg kell állapítanom, hogy a szakmai életutam könyvtári vonulata sikeresebbnek mondható, mint azok az eredmények, amelyeket a történelemtanítás megújítása terén értem el. Az Egyetemi Könyvtár vezetőjeként sikerült a könyvtárat országosan elismert színvonalra emelni, amit a 2016-ban elnyert Könyvtári Minőségi Díj tanúsít, a könyvtár keretein belül a levéltári és a múzeumi egységeket megszervezni, a Klimó Könyvtárhoz kötődő történelmi kutatásokat újjáéleszteni, az Európa Kulturális Fővárosa 2010 keretében megálmodott Tudásközpont-projektet megvalósítani. Egyetemi és állami kitüntetésem is ezeket a teljesítményeimet értékelték, nem a történelemdidaktika terén tett erőfeszítéseimet.

Kik azok – a korábbiakban még nem említett – mentoraid, mestereid, kollégáid, akiről szívesen megemlékeznél ebben az interjúban?

Mindenekelőtt Szabolcs Ottót kell megemlítenem, aki 1992-től kezdve elvitt magával a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság éves ülésére, ahol évtizedeken át ő képviselte Magyarországot. Amikor utoljára eljött, az előadását így kezdte németül: hallhatják, hogy én mennyire nem tudok németül, viszont itt van ez a fiatalasszony, aki nem csak németül tud jobban, hanem még szebb is nálam, ezután ő fog engem tolmácsolni és képviselni Magyarországot. És folytatta magyarul, én meg fordítottam. Tulajdonképpen ez volt az entréem, a külföldi kollégák ezen kedves ajánló szavak után szívélyesen fogadtak. Aktívan bekapcsolódtam a Társaság munkájába, tagja lettem az évkönyv szerkesztőbizottságának, melyet sokáig Pécssett nyomtattunk ki. Ez a nemzetközi környezetben zajló szakmai munka kitérítette a szemléletemet, tulajdonképpen a külföldi tapasztalatokra való reflektálás kapcsán születtek meg az írásaim. A Társaság révén jutottam ki 2000-ben az Oslóban megrendezett Történész Világkongresszusra is, ahol előadást tartottam a történelemdidaktikai szekcióban „A térszemlélet változása a globalizáció korában és a hatása a történelemtanításra” címmel. Itt ismerkedtem meg Karl Pellens német történelemdidaktikussal és Elisabeth Erdmannal, a Társaság akkori elnökeivel, Vajda Barnabás szlovákiai magyar történelemdidaktikussal, Susanne Poppal, aki a Társaság jelenlegi elnöke. Erdmannal személyes, baráti kapcsolatot alakítottam ki, többször is járt Pécssett, mert ókortörténészként nagyon érdeklődött az itteni

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

antik és ókeresztény emlékek iránt. A hazai történelemdidaktikai szakmai közösség számos értékes tagja közül pedig két embert szeretnék kiemelni, akikkel több évtizedes munkakapcsolat köt össze. Az egyik Kaposi József, aki több mint három évtizede „harcostársam” több közös kutatásban, tananyagfejlesztésben, az új típusú kétszintű érettségi kidolgozásában, a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozatának revitalizálásában, a *Történelemtanítás* folyóirat létrehozásában. A másik Katona András, aki a folyóirat menedzselésével, gondos szerkesztői munkájával felbecsülhetetlen részt vállal abban, hogy másfél évtizede folyamatosan működik ez a Magyar Tudományos Akadémia által is elismert fórum, mely elengedhetetlen ahhoz, hogy a hazai történelemdidaktika tudományos legitimitációja erős legyen. Az én egyéni teljesítményem megsokszorozódott azáltal, hogy együtt dolgozhattam velük és a történelemtanítás ügyéért munkálkodó más kollégákkal.

Engedj meg egy személyes kérdést is: mennyire jelentett nehézséget pályád során a munka és a családi kötelezettségek összeegyeztetése?

Szerintem a mi generációnknál természetes volt, és valószínűleg a férjemmel mi is a családból hoztuk, hogy amikor valaki elindul a karrierjében, akkor a házaspár másik tagja hátrébb lép és támogatja. Amikor ő nagyon intenzív kutatási szakaszban volt, és sokat utazott Európában és Latin-Amerika országaiban, a mi gyerekeink még kicsik voltak, tehát valakinek vinni kellett a családot. Összeszámolva a hosszabb-rövidebb kutatóútjait, összesen négy évet volt távol. Nem csak ebben az értelemben voltam támasza, hanem például *A megosztott világ* című könyve⁶ és a hozzá kapcsolódó atlasz⁷ munkálataiban szerkesztőként is közreműködtem. Viszont amikor eljött az idő, és én következtem, akkor ő támogattott engem, az első braunschweigi utamat például ő szervezte meg és vitt oda autóval 1994-ben. Azt gondolom, hogy nagyon fontos feltétel volt az én szakmai karrieremben, hogy olyan családban élek, ahol kölcsönösen segítjük egymást.

Hogyan tekintesz a jövőbe, milyen szakmai terveid vannak? Mit szeretnél még kapni az élettől?

Bármennyire furcsán hangzik, nincsenek távlati szakmai terveim. Örülök, hogy végre valamelyest pihenhetek, mert a közel 20 év, amit a könyvtár vezetőjeként és egyben tudományos kutatóként végigcsináltam, eléggé megterhelő volt. Nincsenek határidős munkáim, csak annyi felkérést vállalom el, amennyi jól esik és örömet okoz. Megtalálnak még a feladatok – opponensi felkérés, MAB szakértői munka, lektorálás, tanácsadás, doktoranduszok mentorálása a PTE-n, részvétel a Selye János Egyetem történelemdidaktikai doktori iskolájában stb. –, de úgy gondolom, dolgozni csak nagy lelkesedéssel és maximális erőbedobással érdemes. Viszont azt is gondolom, hogy olyan szakmai tapasztalatokat és tudást szereztem az elmúlt évtizedekben, amelyeket nem szabad veszni hagyni. Ez a tudományszervezésre vonatkozik, a szakértői munkára, a fiatalok támogatására, tanácsadásra, ezeket vállalom. Nincsenek tehát nagy terveim, nem tűzök ki magam elé olyan tervet, ami korlátoz abban, hogy szabadon, lazán teljenek a napjaim. Még sok szép helyre szeretnék elutazni, a férjemmel ugyan számos távoli országba eljutottam Mexikótól Chiléig, Norvégiától Kaliforniáig, de van még néhány hely, ahová szívesen elutaznék. Természetesen leginkább azt szeretném, hogy békében, egészségben tudjak élni a családom körében.

**„Semmit nem ér a tanár kiváló történelmi tudása, ha nem tudja átadni a diákjainak” –
Interjú Fischerné Dárdai Ágnessel
(Készítette: Gyertyánfy András)**

JEGYZETEK

- ¹ Legutóbbi magyar kiadása: ~~WEBER~~, Max (2020): *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. Fordította: ~~ÁBRAHÁM~~ Zoltán. Szerkesztette, jegyzetek és utószó: ~~HIDAS~~ Zoltán. L'Harmattan, Budapest.
- ² Magyar kiadása: ~~KRIPPENDORFF~~, Klaus (1995): *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Fordította: ~~KÁLLAI~~ Tibor. Szerkesztő: ~~BORUS~~ Judit és ~~PLÉH~~ Csaba. Balassi Kiadó, Budapest.
- ³ ~~ANTAL~~ László (1976): *A tartalomelemzés alapjai*. Magvető Kiadó, Budapest.
- ⁴ ~~F. DÁRDAI~~ Ágnes – ~~KAPOSI~~ József (2021): A történelemtanítás elmúlt 30 éve (1990–2020) – Helyzetkép és perspektíva. In: *Magyar Pedagógia*, 121. évf. 2. sz.
<https://doi.org/10.17670/MPed.2021.2.137>
- ⁵ ~~DÁRDAI~~ Ágnes (2002): *A tankönyvkutatás alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- ⁶ ~~FISCHER~~ Ferenc (2001): *A megosztott világ*. 3., javított kiadás. Dialóg Campus, Budapest–Pécs.
- ⁷ ~~FISCHER~~ Ferenc (1996): *A megosztott világ történelmi-politikai atlasza*. IKVA, Budapest.